

NATO’NUN GENİŞLEMESİ VE KAZAKİSTAN OLAYLARI BAĞLAMINDA KOLEKTİF GÜVENLİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ’NÜN GELECEĞİ*

 Bahar ÖZSOY^a

Öz

1991 yılında Sovyetlerin dağılması ile Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi siyasi, askeri ve ekonomik oluşumlar yoluyla eski Sovyet coğrafyasında bağımsızlığını kazanan ülkeleri etki alanında tutmaya çalışmıştır. Bölgedeki nüfuzunu kaybetmenin küresel alandaki konumunu zayıflatacağını bilen Moskova, bu ülkelerin Batılı kurum ve kuruluşlarla entegre olmasını istememiştir. Nitekim son yıllarda Gürcistan ve Ukrayna’nın olası NATO üyeliklerine engel olmak için her türlü girişimde bulunmuş ve en uzun sınırı paylaştığı Kazakistan’da yaşanan olaylara uzun yıllar etkinsizliği ile eleştirilen KGAÖ aracılığıyla müdahale etmiştir. Rusya’nın Şubat 2022’de Ukrayna’yı işgalinden sonra Finlandiya ve İsveç, uzun yıllardır benimsedikleri askeri tarafsızlığı terk ederek NATO’ya üyelik başvurusu yapmayı kararlaştırmıştır. Bu kapsamda Rusya-Ukrayna Savaşı yeni üyelikleri gündeme getirerek NATO’nun genişlemesine yönelik bir durum ortaya çıkarırken Orta Asya ve Kafkasya bölgesindeki gelişmeler benzer bir ihtimalin KGAÖ için de söz konusu olabileceğine işaret etmektedir. Öyle ki, NATO gibi açık kapı politikası uygulayan KGAÖ’ne zaman zaman İran’ın üye olacağına yönelik açıklamalar gündeme gelmektedir. Yine Avrasya Ekonomik Birliği’ne gözlemci üye olması sonrasında Özbekistan, 2021 yılında Rusya ile ikili bir askeri tatbikat ve Rusya ve Tacikistan ile üçlü bir askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. Bunun yanında aynı yıl çevrimiçi formatta gerçekleştirilen KGAÖ toplantısına Özbekistan Cumhurbaşkanı Şövkət Mirziyoyev konuk olarak katılmıştır. Kazakistan’da yaşanan olaylar nedeni ile gerçekleştirilen olağanüstü toplantıda Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko’nun olayların Özbekistan’a sıçraması ihtimali olduğunu ifade etmesi ise Taşkent’in 2012 yılında askıya aldığı üyeliğini önümüzdeki günlerde yeniden aktifleştirebilir mi sorusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmanın temel tezi NATO’nun genişlemesinin ve Kazakistan olaylarının KGAÖ’nün faaliyet alanlarını genişletebileceği ve yeni üyelikleri gündeme getirebileceğidir. Bu kapsamda çalışma Avrasya’nın NATO’su olarak addedilen KGAÖ’nün 30 yıllık serüvenine odaklanmaktadır. Çalışmada örgütün yapısı, işleyişi ve faaliyetleri üzerinde durulmuş ve özellikle son gelişmeler ışığında KGAÖ’nün etkinliği ve geleceği değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Rusya, NATO, KGAÖ, savunma, ittifak, güvenlik.

* Bu çalışma 13-14 Ekim 2022 tarihinde Ankara’da gerçekleştirilen VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi’nde ‘NATO Genişlemesi ve Kazakistan Olayları Bağlamında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü’nün Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme’ başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^a Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara/Türkiye, b.ozsoy@hvbv.edu.tr

THE FUTURE OF THE COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION IN THE CONTEXT OF NATO ENLARGEMENT AND THE KAZAKHSTAN PROTESTS

Abstract

With the collapse of the Soviet Union in 1991, Russia tried to keep the countries that gained independence in the former Soviet geography in its sphere of influence through political, military, and economic formations such as the Commonwealth of Independent States (CIS), the Collective Security Treaty Organization (CSTO). Knowing that losing its influence in the region would weaken its position in the global arena, Moscow did not want these countries to integrate with Western institutions and organizations. As a matter of fact, in recent years, every attempt has been made to prevent possible NATO memberships of Georgia and Ukraine, and it has intervened in the events in Kazakhstan, with which it shares the longest border, through the CSTO, which has been criticized for its ineffectiveness for many years. After Russia's invasion of Ukraine in February 2022, Finland and Sweden decided to abandon their long-standing military neutrality and apply for NATO membership. In this context, while the Russia-Ukraine War brought new memberships to the agenda and created a situation for NATO's enlargement, the developments in the Central Asia and Caucasus region indicate that a similar possibility may be in question for the CSTO. So much so that, from time to time, statements that Iran will become a member of the CSTO, which implements an open-door policy like NATO, come to the fore. Besides, after becoming an observer member of the Eurasian Economic Union, Uzbekistan conducted a bilateral military exercise with Russia and a trilateral military exercise with Russia and Tajikistan in 2021. In addition, the President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev attended the CSTO meeting held online in the same year as a guest. The fact that Belarusian President Aleksandr Lukashenko stated at the extraordinary meeting held due to the events in Kazakhstan that there was a possibility that the events could spread to Uzbekistan caused the question of whether Tashkent could reactivate its membership suspended in 2012 in the coming days. The main thesis of the study is that the enlargement of NATO and the Kazakhstan events can expand the fields of activity of the CSTO and bring new memberships to the agenda. In this context, the study focuses on the 30-year adventure of the CSTO, which is considered the NATO of Eurasia. In the study, the structure, functioning, and activities of the Organization were emphasized and the effectiveness and future of CSTO were evaluated especially in light of recent developments.

Keywords: Russia, NATO, CSTO, defense, alliance, security.

БУДУЩЕЕ ОРГАНИЗАЦИИ ДОГОВОРА О КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ РАСШИРЕНИЯ НАТО И СОБЫТИЙ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация

С распадом Советского Союза в 1991 году Россия стремилась удержать страны, получившие независимость на постсоветском пространстве, в сфере своего влияния через политические, военные и экономические образования, такие как Содружество Независимых Государств (СНГ), Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ). Потеря влияния в регионе могла ослабить позиции Москвы на мировой арене,

для которой поэтому была неприемлема интеграция этих стран с западными институтами и организациями. Россия в последние годы предпринимала попытки предотвратить возможное членство Грузии и Украины в НАТО, участвовала через ОДКБ в событиях в Казахстане, с которым имеет самую протяженную границу. При этом ОДКБ подвергалась критике за свою неэффективность в течение многих лет.

После начала проведения специальной военной операции России на Украине в феврале 2022 года Финляндия и Швеция решили отказаться от своего давнего военного нейтралитета и подать заявку на членство в НАТО. В то время как российско-украинский конфликт выдвинул на повестку дня вопрос о расширении этой организации, события в регионе Центральной Азии и Кавказа, в этом контексте, указывают на то, что аналогичная возможность есть и у ОДКБ, которая, подобно НАТО, проводит политику открытых дверей. Время от времени на первый план выходят заявления о том, что Иран станет членом ОДКБ. Став членом Евразийского экономического союза в качестве наблюдателя, Узбекистан провел двусторонние военные учения с Россией и трехсторонние военные учения с Россией и Таджикистаном в 2021 году. Кроме того, Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев в качестве гостя принял участие в заседании ОДКБ, прошедшем в том же году. На внеочередном совещании, проведенном в связи с событиями в Казахстане, президент Беларуси Александр Лукашенко заявил о возможности распространения последних на Узбекистан. Это вызвало предположение, что Ташкент в ближайшие дни может возобновить свое членство, которое он приостановил в 2012 году.

Основной тезис исследования заключается в том, что расширение НАТО и казахстанские события могут расширить сферу деятельности ОДКБ и поставить на повестку дня принятие новых членов. В этом контексте исследование фокусируется на 30-летней истории ОДКБ, которую считают НАТО Евразии. В исследовании особое внимание уделялось структуре, функционированию и деятельности организации, а также оценивались эффективность и будущее ОДКБ, особенно в свете последних событий.

Ключевые слова: Россия, НАТО, ОДКБ, оборона, альянс, безопасность.

Giriş

Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Ermenistan tarafından 15 Mayıs 1992 tarihinde Taşkent'te imzalanan Kolektif Güvenlik Antlaşması üyeler arasında iş birliğinin artırılması ve ortak tehlikelere karşı birlikte politika üretilmesi amaçlarını içermektedir. 1993 yılında Gürcistan ve Azerbaycan'ın da dahil olmasıyla Türkmenistan hariç eski Sovyet bloğundaki tüm Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri antlaşmayı imzalamıştır. Bununla birlikte Özbekistan, Azerbaycan ve Gürcistan 1999 yılında antlaşmayı yenilememiştir. 2002 yılında askeri bir ittifaka dönüşen Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ)'nün yapısı ve faaliyetleri incelendiğinde birçok soru işareti oluşsa da örgüt, çoğu zaman Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile karşılaştırılır gelmiştir.

2008 yılında Bükreş'te düzenlenen Liderler Zirvesi'nin ardından yayınlanan bildiriye Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO üyeliklerinin önü açılmış; iki ülkenin de Üyelik

Eylem Planları (ÜEP) hazırlanması amacıyla NATO'ya yapacakları başvurunun destekleneceği ilan edilmiştir. NATO'nun nüfuz alanını genişletmesi ve eski Sovyet ülkelerinin de birliğe dahil olma yönündeki istek ve faaliyetleri Moskova'nın tepkisini çekmiştir. Zirveden birkaç ay sonra yaşanan Rusya-Gürcistan Savaşı ve 2014 yılındaki Kırım müdahalesi sonrasındaki yaptırımlar Moskova için yeterli caydırıcılıkta olmazken Ukrayna'nın Batı ile gelişen ilişkileri 2022 yılının şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı ile sonuçlanmıştır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra Finlandiya ve İsveç, uzun yıllardır benimsedikleri askeri tarafsızlığı terk ederek NATO'ya üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu kapsamda Rusya-Ukrayna Savaşı yeni üyelikleri gündeme getirerek NATO'nun genişlemesine yönelik bir durum ortaya çıkarırken Orta Asya ve Kafkasya bölgesindeki gelişmeler benzer bir genişlemenin KGAÖ için de mümkün olup olmayacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Nitekim NATO gibi açık kapı politikası uygulayan KGAÖ'ye zaman zaman İran'ın dahil olabileceği konusu gündeme gelse de şimdiye kadar uyuşturucuyla mücadele operasyonlarında ortaklık dışında bir birliktelik gerçekleştirilmemiştir. Yine Özbekistan, 2021 yılında Rusya ile ikili ve Rusya-Tacikistan ile üçlü bir askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. Bunun yanında aynı yıl çevrimiçi formatta gerçekleştirilen KGAÖ toplantısına Özbekistan Cumhurbaşkanı Şövkət Mirziyoyev konuk olarak katılmıştır. 2022 yılında Kazakistan'da yaşanan olaylar nedeni ile gerçekleştirilen olağanüstü toplantıda Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko'nun olayların Özbekistan'a sıçraması ihtimali olduğunu ifade etmesi ise Taşkent'in 2012 yılında askıya aldığı üyeliğini önümüzdeki günlerde yeniden aktifleştirebilir mi sorusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2 Ocak 2022 tarihinde Kazakistan'da meydana gelen olayların kontrol altına alınmasında zorluk yaşayan Kazak yönetimi KGAÖ'den yardım istemiş; tarihinde ilk kez KGAÖ barış gücü üye bir ülkeye müdahalede bulunmuştur. Son yirmi yılda Orta Asya'da Çin ile iş birliği yanında bir rekabet yürüten Rusya, Kazakistan'daki olaylar sırasında ve sonrasında bölgede jeopolitik bir aktör ve büyük bir güç olarak varlığını bir kez daha teyit etmiştir. Bu kapsamda gerek NATO'nun genişlemesi gerekse de Kazakistan olaylarının KGAÖ'nün geleceği üzerinde etkili olacağı bu çalışmanın temel tezini oluşturmaktadır.

1) NATO'nun Kurulması ve Strateji Belgeleri

1940 yılında Estonya, Letonya ve Litvanya; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Romanya Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan güvensizlik ve Batı Blokunun bölünmüş olduğu dönemde ABD'nin öncülüğünde bir araya gelen 12 devlet (Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri) Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da batıya doğru genişlemesini kontrol etmek için 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü kurmuşlardır. Örgüt tüzüğüne göre NATO'nun kuruluş amacı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ilkelerine uygun olarak tüm üyelerinin özgürlük ve güvenliğini siyasi ve askeri yollarla korumaktır. Demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ortak değerlere dayanan ittifak, başlangıcından bu yana Avrupa'da adil ve kalıcı bir barışçıl

düzenin kurulması için çalışmaktadır.¹

14 maddeden oluşan Kuzey Atlantik Antlaşmasında NATO'nun geleneksel misyonu, antlaşmanın 5. maddesi ile somutlaşmaktadır. Buna göre taraflar, Avrupa'da veya Kuzey Amerika'da bir veya daha fazla üyeye yönelik bir silahlı saldırıyı tüm üyelere yapılmış olarak kabul edecekler ve böyle bir silahlı saldırı meydana gelirse, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 51. maddesi tarafından tanınan toplu meşru müdafaa kapsamında, saldırıya uğrayan tarafa veya taraflara, silah kullanımı da dahil olmak üzere bireysel veya toplu olarak gerekli görülen yardım yapılacaktır (md.5).

NATO'nun karar alma organı olan Kuzey Atlantik Konseyine 9. maddede yer verilmiş ve Konseyin kararlarını oybirliği ile aldığı belirtilmiştir. Konsey genel kural olarak yılda iki kez üye ülkelerin dışişleri bakanlarının katılımıyla toplanırken belirlenen sürekli temsilciler tarafından faaliyetler yürütülmektedir. 1996 yılında daha bağımsız bir savunma politikası uygulamak düşüncesi ile Fransa'nın askeri kanattan ayrılması yapısal kimi değişikliklere sebep olmuştur.² Bu kapsamda askeri konuları ele alan bir savunma planlama komitesi oluşturulmuştur. İttifakın sözcüsü örgütün en yüksek düzeyli sivil memuru da olan Genel Sekreterdir. Örgütün en üst düzey askeri organı askeri komitedir ve üye ülkelerin genelkurmay başkanlarından oluşur. NATO'nun komuta yapısı, Müttefik Harekât Komutanlığı (AOC) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) olmak üzere iki komutanlık üzerine oturtulmuştur.³ İttifakın tüm askeri operasyonlarının planlaması ve yürütülmesi Müttefik Harekât Komutanlığının sorumluluğunda iken Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) ittifakın imkân ve kabiliyetlerinin karşılaşılabilecek sorunlara cevap verecek şekilde artırılmasından sorumludur. NATO'nun askeri yetenekleri üyelerin ulusal silahlı güçlerinden oluşturulmaktadır.⁴

Sovyetlerin dağıldığı ve Soğuk Savaşın son bulduğu 90'lı yıllar örgütün varlığına yönelik kimi soru işaretlerine neden olsa da aradan geçen zaman aralığında gerçekleştirdiği eylem ve sunduğu güvenlik şemsiyesi ile NATO bir güvenlik örgütü olarak uluslararası alandaki önemini sürdürmektedir. Bununla birlikte örgütün değişen uluslararası sisteme göre kendini güncellediğini ve yeni konu başlıklarını gündemine aldığını ifade etmek gerekir. 90'lı yıllarda sınır ötesi hareketlere yönelen NATO'nun günümüzde iklim değişikliğinden siber güvenliğe hibrit savaşlardan yapay zekaya varıncaya kadar çok çeşitli alanlarda çalışmaları bulunmaktadır.

NATO'nun Soğuk Savaş dönemindeki misyonuna bakıldığında özellikle Batı Blokunun Doğu Blokundan gelebilecek saldırılar karşısında toplu bir şekilde savunulmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu kapsamda temel tehdit unsuru Sovyetler Birliği olmasına karşın NATO'nun Almanya'nın silahlanmasının önüne geçilmesi, NATO aracılığı ile ABD'nin Batı Bloku içerisinde nüfuzunun güçlendirilmesi gibi önemli işlevleri de olmuştur. Bunun yanında "demokrasi, liberalizm, eşitlik, özgürlük" gibi Batı kimliğini

¹ NATO, "The Alliance's New Strategic Concept", (1991), erişim 10.09.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.

² Fransa 2009 yılında Askeri Kanada geri dönmüştür.

³ Fulya Aksu Ereker, "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü-NATO", Güvenlik Yazıları Serisi 28 (2019), erişim 15.09.2022, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATO_FulyaAksuEreker_v.1.pdf.

⁴ Ali Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler* 10/40 (2014): 3-38.

oluşturduğu iddia edilen ortak değerlerin üzerine inşa edilmesi NATO'nun siyasi bir yönü olduğunu da göstermektedir.

Bir güvenlik ve savunma örgütü olan NATO'nun yol haritası kabul ettiği strateji belgelerine dayanmaktadır. *Kitlesel Mukabele Stratejisi*, örgütün Soğuk Savaş döneminde benimsenen ilk stratejisidir. NATO bu strateji ile üye ülkeler arasında mevcut tehdit karşısında askeri ve ekonomik koordinasyon oluşturulmasını öngörmüş bu kapsamda örgütün önceliğinin askeri bir eylemden ziyade caydırıcılık gücü olduğu vurgulanmıştır.⁵ 1952 yılında uygulamaya konan "Entegre Kuvvetlerin Oluşturulması Stratejisi" kapsamında, NATO ittifakının herhangi bir saldırı karşısında tüm hava, kara ve deniz güçlerini harekete geçirebileceği öngörülmektedir. Bu strateji ile kuvvet kullanma ilkesi herhangi bir saldırıda başvurulacak ilk yöntem olarak belirlenmiştir.⁶ Beş yıl sonra yayımlanan ve nükleer silahların kullanımının tartışıldığı ilk resmi NATO belgesi olan "Topyekûn Mukabele Stratejisi", NATO'ya karşı bölge dışında oluşabilecek tehlikelerin de hesaba katılması gerektiğini vurgulamaktadır. 1968 yılındaki "Esnek Karşılık", Soğuk Savaş'ın sonuna kadar İttifakın temel strateji belgesi olmuştur. Bu strateji "ileriden savunmayı ve düşmana onun seçtiği saldırı yöntemiyle karşılık vermeyi öngörmektedir."⁷

1991 yılında NATO'nun varlığının temel nedeni olarak görülen Sovyetlerin dağılması ile NATO'ya ihtiyaç kalıp kalmadığı sorusu uluslararası alanda en çok tartışılan konulardan olmuştur. Bununla birlikte örgüt kuramsal ve kurumsal bir revize ile kendini yenilemiş; uluslararası alanda barışın inşası, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla mücadele, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, etnik çatışmaların sonlandırılması gibi konular örgüt gündemine alınmıştır. Bu kapsamda Kasım 1991'de Roma Zirvesi'nde ilan edilen "Yeni Stratejik Konsept" diyalog, iş birliği, kriz yönetimi ve çatışmaları önleme başlıkları üzerinde durmuş, değişen uluslararası sistem İttifak'ın stratejisini geniş bir güvenlik yaklaşımı çerçevesinde şekillendirmesi için yeni fırsatlar sunmuştur.⁸ Kabul edilen yeni konseptte NATO'nun doğrudan bir NATO üyesine saldırı gerçekleşmediği durumlarda da krizlere müdahale edebileceği belirtilmiştir. NATO'nun faaliyetlerinin "NATO dışı alan"a çıkması ile 1994 yılında Birleşik Müşterek Görev Gücü (Combined Joint Task Force- CJTF) oluşturulması kararlaştırılmış ve iki yıl sonra gerçekleştirilen Berlin Zirvesi'nde bu karar teyit edilmiştir.⁹ 1995 yılında Bosna'daki çatışmaların kontrolünü ve barışın tesisini sağlamakla görevlendirilen Barışı Uygulama Gücü (IFOR, Implementation Force) kurulmuş; BM Güvenlik Konseyi'nin 1031 sayılı kararına dayanarak NATO'ya barış anlaşmasının askeri yönlerini uygulama yetkisi verilmiştir.¹⁰ 20 Aralık 1995'te IFOR bir

⁵ Seda Gözde Tokatlı, "NATO'nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği", *UPA Strategic Affairs* 3/2 (2022): 66.

⁶ NATO, "Facts and Figures, NATO Archives", (1989), erişim 10.10.2022, https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/-4/145727/0048-_NATO-_Facts-_and_Figures_1989_ENG. Pdf.

⁷ Tokatlı, "NATO'nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği", 66.

⁸ "The Alliance's New Strategic Concept."

⁹ Fırat Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 1/2 (2005): 1-30.

¹⁰ NATO'nun NATO dışı alandaki ilk görevi 1995 Bosna-Hersek müdahalesi olmuştur. 20 Aralık 1995 tarihinde gerçekleştirilen hava hareketiyle askeri operasyonu üstlenen NATO daha sonra Dayton Barış Anlaşması çerçevesinde de bölgeye kuvvet konuşlandırmıştır. NATO'nun Balkanlar'daki ikinci misyonu, 1999 yılında Kosova'daki insan hakları ihlallerine karşılık gerçekleştirilen hava hareketidir. NATO kuvvetleri (KFOR) halen Kosova'da bulunmaktadır. 2001 yılında ise Makedonya hükümetinin talebi üzerine bölgeye operasyon başlatan NATO, bu görevi 2003 yılında

yıllık görevine başlamıştır. Yaklaşık bir yıl sonra NATO Dışişleri ve Savunma Bakanları, NATO'nun bir İstikrar Gücü (SFOR) kurması gerektiği konusunda anlaşmış ve bu güç, IFOR'un görev süresinin sona erdiği 20 Aralık 1996 tarihinde etkinleştirilmiştir. Görevi bölgedeki istikrarın sağlanması olan SFOR içerisinde Rusya, Arnavutluk, Avusturya, Arjantin, Fas gibi NATO üyesi olmayan birçok devlet yer almıştır.¹¹ 1999 yılında Washington'da yapılan NATO'nun 50. Kuruluş Yıldönümü Zirvesi'nde, yeni stratejik konsept kabul edilmiştir. NATO'nun merkezinde yer aldığı yeni bir Avrupa-Atlantik güvenlik yapısının vurgulandığı konseptte, ilişkilerin derinleştirilmesi yanında yeni üyelerin örgüte katılımı da desteklenmiştir. Yeni strateji belgesinde NATO'nun temel güvenlik görevleri; güvenlik, danışma, caydırma ve savunma başlıkları altında belirlenmiştir. İttifak BM Güvenlik Konseyi ve AGİT'in daveti üzerine barışı koruma operasyonlarına katkıda bulunabilecektir. Yine bu Konseptte Barış için Ortaklık (BİO) Antlaşmasının, taraflar arasında pratik güvenlik bağlantıları kurmak ve birlikte çalışabilirliği geliştirmek için temel mekanizma olduğu belirtilmiştir. Ukrayna'nın Avrupa-Atlantik güvenliğindeki rolünün altı çizilirken NATO ile Rusya arasındaki güçlü, istikrarlı ve kalıcı bir ortaklığın bölgedeki istikrar için temel şart olduğu da bu Strateji Belgesi'nde vurgulanmıştır.¹²

NATO faaliyetlerinin NATO dışı alana çıktığı 90'lı yıllarla birlikte NATO'nun, Avrupa merkezli bir savunma ittifakından, küresel güvenlik ve barış sağlayıcısına dönüştüğü görülmektedir.¹³ 2010 yılında yayınlanan stratejik konseptte NATO'nun üç temel görevinin toplu savunma, kriz yönetimi ve iş birliğine dayanan güvenlik olduğu vurgulanmıştır. Krizlerin önlenmesi, yönetilmesi ve çatışma sonrasında istikrarın sağlanması ve yeniden yapılanmanın desteklenmesinde NATO'nun sorumluluk alacağı belirtilmiştir. Strateji belgesinde bu taahhütleri yerine getirebilecek tüm Avrupa ülkelerinin de Örgüte üyelik için başvurabileceği üzerinde durulmuştur. Bunun yanında belgede Ukrayna ve Gürcistan ile ortaklığın geliştirilmesi istenirken NATO'nun, Rusya için bir tehdit unsuru olmadığı da ifade edilmiştir.¹⁴ 29-30 Haziran 2022 tarihinde Madrid'de düzenlenen NATO Zirvesi'nde on iki yıl aradan sonra ittifakın yeni stratejik konsepti kabul edilmiştir. Belgede NATO'nun üç temel görevinin caydırıcılık ve savunma, kriz önleme ve yönetimi ve işbirlikçi güvenlik olduğu belirtilmiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı sonrasında belgenin en öne çıkan başlıklarından biri de NATO'ya yönelik tehdit algısıdır. Bu kapsamda belgede müttefiklerin güvenliğine ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki barış ve istikrara yönelik en önemli ve doğrudan tehdidin Rusya olduğu, Moskova'nın Baltık, Karadeniz ve Akdeniz bölgeleri de dahil olmak üzere askeri birikimi ve Belarus ile askeri entegrasyonunun NATO güvenliği ve çıkarlarına meydan okuduğu açıkça ifade edilmiştir. NATO'nun Rusya için bir tehdit oluşturmadığı yinelenirken

Avrupa Birliği'ne devretmiştir. 11 Eylül saldırıları sonrası İttifak ilk kez 5. madde kapsamında Afganistan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Karaosmanoğlu. "NATO'nun Dönüşümü."

¹¹ NATO, "History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina", erişim 15.09.2022, <https://www.nato.int/-/sfor/docu/d981116a.htm>.

¹² NATO, "The Alliance's Strategic Concept", (1999), erişim 08.09.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.

¹³ Tokatlı, "NATO'nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği", 68.

¹⁴ NATO, "Strategic Concept (2010)", erişim 12.09.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm.

Rusya'nın tehdit ve eylemlerine karşı birlikte hareket edileceği vurgulanmıştır. Rusya'nın yanı sıra kilit teknolojik ve endüstriyel sektörleri, kritik altyapıyı ve stratejik malzemeleri ve tedarik zincirlerini kontrol etmeye çalışan Çin'in hayata geçirdiği politikaların da NATO için bir tehdit unsuru olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında Çin Halk Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasındaki stratejik ortaklığın mevcut uluslararası düzeni bozmaya yönelik karşılıklı olarak güçlendirici girişimlerinin NATO değer ve çıkarlarına aykırı olduğunun da altı çizilmiştir. Son belge Rusya'nın tüm saldırgan eylemlerine karşılık açık kapı politikasının devam ettiğini de göstermektedir. Bu kapsamda Bosna-Hersek, Gürcistan ve Ukrayna ile ortaklığın geliştirilmeye devam edileceği ve Gürcistan ve Ukrayna ile ilgili 2008 Bükreş Zirvesi'nde¹⁵ ve sonrasında alınan tüm kararların teyit edildiği belirtilmektedir.¹⁶

2) Kuruluşu, Yapısı ve Çalışma Alanları Çerçevesinde Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü

15 Mayıs 1992 tarihinde Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan arasında imzalanan antlaşma ile Kolektif Güvenlik Antlaşması Teşkilatı kurulmuştur. Bir yıl sonra Azerbaycan, Beyaz Rusya ve Gürcistan'ın da dahil olması ve prosedürlerin tamamlanmasının ardından yürürlüğe giren antlaşmanın amacı üye ülkelerin ulusal güvenliklerini sağlamak için, askeri-siyasi niteliği olan çok yönlü ve karşılıklı iş birliğini koordine etmektir. Bu kapsamda Antlaşmanın temel çıkış noktasını ortak güvenlik kavramı oluşturmaktadır. 20 Nisan 1994'te ulusal onay süreçlerinin ardından yürürlüğe giren Antlaşmanın 4. maddesi NATO Antlaşmasının 5. maddesi ile benzer niteliktedir. Buna göre, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesindeki hükümlerle paralel olmak şartıyla örgüte üye devletlerden birinin herhangi bir devlet veya devletler grubu tarafından saldırıya maruz kalması halinde, *diğer üye ülkeler başta askeri olmak üzere gereken tüm desteği sağlayacaktır.* 1999 yılında Azerbaycan, Özbekistan ve Gürcistan sonraki beş yıl için Antlaşmayı imzalamamıştır.¹⁷ Bunun yanında Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya gibi ülkeler NATO'ya üye olurken Sözleşmeden çekilen Özbekistan'ın 2002 ve 2004 yıllarında yapılan NATO Zirvelerine katılması Teşkilat için ciddi bir prestij kaybı olmuştur.

Diğer taraftan 2002 yılında askeri ve politik bir tezahüre sahip olan antlaşma uluslararası bir örgüte dönüştürülerek Teşkilata kurumsal bir kimlik kazandırılmıştır. Ermenistan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan Cumhurbaşkanı tarafından imzalanan KGAÖ Sözleşmesi BM'de tescil ettirilmiş ve 2004 yılında örgüt, BM Genel Kurulu'nda Gözlemci statüsü almıştır. Sözleşme'nin 3. maddesinde örgütün amaçlarının barışın, uluslararası ve bölgesel güvenlik ve istikrarın güçlendirilmesi, üye devletlerin bağımsızlığının, toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin toplu olarak korunması olduğu belirtilmiştir. 7. madde de ise katılımcı ülkelerin kendi topraklarında

¹⁵ Nisan 2008'de Bükreş'te düzenlenen NATO Liderler Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın İttifak üyeleri olacağı belirtilmiş, bu ülkelerin Üyelik Eylem Planları (ÜEP) hazırlamaları desteklenmiş ve her iki ülke ile siyasi iş birliğinin yoğunlaştırılması kararlaştırılmıştır.

¹⁶ NATO, "Strategic Concept (2022)", erişim 12.10.2022, <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

¹⁷ Taşkent Antlaşması olarak kurulan Örgüt, Özbekistan'ın 1999 yılında üyelikten ayrılması sonrasında Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü ismini almıştır. Özbekistan 2006-2012 döneminde bir kez daha Örgüte üye olmuş ancak daha sonra Örgüt üyeliğinden ayrılmıştır.

yabancı askeri üslere sahip olmaları örgütün diğer üyeleriyle anlaşma yapmasına bağlanmıştır. Bunun yanında örgüte üye olan ülkeler aynı anda başka askeri ittifaklara dahil olamazlar.

Örgüt tüzüğüne göre örgütün yapısı Kolektif Güvenlik Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Savunma Bakanları Konseyi, Güvenlik Konseyleri Sekreterleri Komitesi ve Daimî Konsey'den oluşmaktadır. Örgütün daimî çalışma organları Örgüt Sekreterliği ve Müsterek Kurmay Başkanlığı'dır. Parlamentolar arası iş birliğini sağlamak için ise Parlamenter Meclisi kurulmuştur. Örgütün bu organlarının işlevlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:¹⁸

Kolektif Güvenlik Konseyi (CSC): Örgütün en yüksek organı üye devletlerin başkanlarından oluşan Kolektif Güvenlik Konseyi (CSC)'dir. CSC, örgüt faaliyetleri doğrultusunda amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik kararlar almakta, üye devletlerin koordinasyonunu ve ortak hareketlerini sağlamaktadır. CSC toplantıları yılda en az bir kez olmak üzere üye devletlerde dönüşümlü olarak gerçekleştirilmektedir. Konsey oturumlarına Dışişleri Bakanları, Savunma Bakanları, üye ülkelerin Güvenlik Konseyi Sekreterleri, KGAÖ Genel Sekreteri ve üye ülkelerin tam yetkili temsilcileri katılabilmektedir.

Dışişleri Bakanları Konseyi (CFM): Örgütün danışma ve yürütme organı olan CFM Üye Devletlerin dış politika alanındaki etkileşimlerini koordine etmektedir.

Savunma Bakanları Konseyi (CMD): Örgütün bir diğer danışma ve yürütme organı olan CMD üye devletlerin askeri politika ve askeri-teknik iş birliği alanlarındaki koordinasyonunu sağlamaktadır.

Güvenlik Konseyleri Sekreterleri Komitesi (CSSC): Üye devletlerin ulusal güvenliklerini sağlama alanındaki etkileşimini koordine eden birimdir.

KGAÖ Daimî Konseyi: CSC oturumları arasındaki dönemde örgüt içindeki iş birliği ile ilgilenen ve daimî çalışma organları ile birlikte KGAÖ organları tarafından alınan kararların uygulanmasını sağlayan koordinasyon organıdır. Konsey, üye devletler tarafından kendi iç prosedürlerine uygun olarak atanan daimî ve tam yetkili temsilcilerden oluşmaktadır.

KGAÖ Sekreterliği: Sekreterlik, yasal organların faaliyetleri için organizasyonel, bilgilendirici, analitik ve danışmanlık desteği sağlamaktadır. Örgüt organlarının taslak kararlarının ve diğer belgelerinin hazırlanmasından sorumlu olan Sekreterlik merkezi Moskova'dır. Kolektif Güvenlik Antlaşması Teşkilatının en üst idari yetkilisi ise Genel Sekreterdir. Sekreter, KGAÖ Bakanlar Konseyinin önerisi üzerine Devlet Başkanlarının kararı ile üye devletler arasından dönüşümlü olarak 3 yıllık bir süre için atanır. Örgütün mevcut Sekreteri 2020 yılında göreve başlayan Stanislav Zas Vasilievich'dir.

Müsterek Kurmay Başkanlığı: KGAÖ içinde etkili bir toplu güvenlik sisteminin oluşturulması, koalisyon birlikleri ve komuta organlarının, askeri altyapının oluşturulmasına ilişkin teklifler hazırlanmasından ve kararların uygulanmasından

¹⁸ Collective Security Organization, "From the treaty to Organization", erişim 07.09.2022, <https://en.odkb-csto.org/25years/>.

sorumlu daimî çalışma organıdır. Moskova'da bulunan Başkanlık aynı zamanda silahlı kuvvetler için askeri personel ve uzman yetiştirmek, gerekli silah ve askeri teçhizatı sağlamak, Kriz Müdahale Merkezi CST'nin işleyişini organize etmek gibi görevlerle donatılmıştır.

Parlamenteler Meclisi: Kasım 2006'da kurulan Parlamenteler Meclisi üye ülkeler arasında mevzuatın yakınlaştırılması ve uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede Meclis, siyasi meseleler ve uluslararası iş birliği, savunma ve güvenlik meseleleri, sosyo-ekonomik ve hukuki meseleler konularına odaklanmaktadır.

Örgütün yapısı incelendiğinde NATO ile olan benzerlik dikkat çekmektedir. Buna göre; Kolektif Güvenlik Konseyi NATO'da Kuzey Atlantik Konseyi; Daimi Konseyi NATO'da daimi temsilciler – büyükelçiler biçimindeki Kuzey Atlantik Konseyi; Savunma Bakanları Konseyi NATO'da Savunma Bakanları formülünde Kuzey Atlantik Konseyi ve Savunma Planlaması Kurulu; Güvenlik Konseyi Sekreterleri Komitesi NATO'da Siyasi Komite ve Politika Koordinasyon Grubu; Müsterek Kurmay Başkanlığı NATO'da Askeri Komite, Uluslararası Askeri Kurmayı ve Toplu Hızlı Tepki Güçleri, Toplu Operasyonel Tepki Güçleri ve Toplu Barışı Koruma Güçleri NATO'da Müttefik Harekat Komutanlığı ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı şeklinde örgütlenmiştir.¹⁹

Örgütün temel faaliyetleri *siyasi iş birliği ve askeri iş birliğinden* oluşmaktadır. *Siyasi iş birliği* kapsamında 2011 yılından bu yana, uluslararası güvenlik politikasının güncel konularına ilişkin ortak yaklaşımların oluşturulmasını öngören üye devletleri uluslararası kuruluşlarla temsilcilerine yönelik Toplu Rehberlik mekanizması aktif olarak sürdürülmektedir. NATO gibi KGAÖ de uluslararası terörizm ve aşırıcılıkla mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı ve sınır güvenliğinin sağlanması gibi önemli konularda uluslararası örgüt ve kuruluşlarla iş birliğini savunmaktadır. Yine dış politika koordinasyon mekanizmaları Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT), BM ve diğer kuruluşlar çerçevesinde ortak bildirimler kabul etmeyi ve ortak girişimlerde bulunmayı mümkün kılmaktadır.²⁰

Yine, 2016 yılında Ermenistan'ın başkenti Erivan'da gerçekleştirilen Kolektif Güvenlik Konseyi Zirvesi'nde de önemli kararlar alındığı görülmektedir. Bu kapsamda 2025'e kadarki dönemi kapsayan Kolektif Güvenlik Stratejisi kabul edilmiş ve bir Kriz Müdahale Merkezi'nin açılması kararlaştırılmıştır. Bunun yanında terörle mücadelede ortak hareket edilmesini ele alan bir belgenin hazırlanması ve ortak bir Terör Örgütleri Listesi oluşturulması da toplantıda alınan kararlar arasındadır.²¹

Güvenlik temelli bir örgüt olan KGAÖ'nün *askeri iş birliğinin* amacı ise, üye devletlerin savunma potansiyelini, toplu güvenlik sisteminin güçlerini ve araçlarını koruyarak kolektif ve ulusal güvenliğin sağlanmasıdır. Bu kapsamda KGAÖ'nün askeri potansiyelinin temelini, kolektif operasyonel tepki kuvvetleri, bölgesel (kombine) birlik

¹⁹ Malina Kaszuba, "The Collective Security Treaty Organization (CSTO) in the foreign policy of the Russian Federation", *The Copernicus Journal of Political Studies* 1 (2019): 145-146.

²⁰ Yulia Nikitina, "The Collective Security Treaty Organization Through the Looking Glass", *Problems of Post-Communism* 59/3 (2012): 43.

²¹ Turgut Kerem Tuncel, "Erivan'daki Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Toplantısı", *AVİM* 2016/57 (2016): 1.

grupları (kuvvetler), kolektif havacılık ve barışı koruma kuvvetleri, birleşik (ortak) askeri sistemler ve askeri altyapı nesnelere oluşturmaktadır. Doğu Avrupa ve Kafkasya bölgelerinde ikili Rus-Belarus ve Rus-Ermeni kuvvetlerinin yanı sıra yaklaşık 5 bin kişiden oluşan Orta Asya Toplu Güvenlik Kolektif Hızlı Dağıtım Kuvvetleri (CRDF CAR) bulunmaktadır.²² Askeri koalisyon güçleri, her alanda KGAÖ üye ülkelere yapılan tehdit ve endişelere hızlı/operasyonel bir şekilde müdahale etme gücüne sahiptir. Kolektif Hızlı Tepki Kuvvetleri (CCRF) ve Barış Gücü bu tür birlikleri oluşturmaktadır. 2007 yılında üye ülkelerin devlet başkanları tarafından KGAÖ barışı koruma faaliyetlerine ilişkin bir anlaşma imzalanmış ve bu anlaşma 2009 yılında yürürlüğe girmiştir. Barışı koruma operasyonlarına katılmak için kurulan KGAÖ barış gücü yaklaşık 3.000 silahlı kuvvet personeli ve Üye Devletlerin içişleri kurumlarının 600 temsilcisinden oluşmaktadır. Barış Güçleri, hem toplu güvenlik konseyi kararıyla örgütün sorumluluk alanında, hem de BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi dahilinde sınırlarının ötesinde görevlendirilebilmektedir.²³ Güvenliğin sağlanmasında önemli görevler üstlenen barış gücü aynı zamanda çatışmaların önlenmesi ve çatışan taraflar arasında bir iletişim mekanizması sağlaması bakımından önem taşımaktadır.²⁴ 2009 yılında kurulan ve yaklaşık 20 bin kişiden oluşan CRRF ise hem askeri hem de özel nitelikteki görevleri yerine getirebilmektedir. Rusya'da yerleşik olan CRRF askeri saldırganlığı püskürtmek, terörle mücadele operasyonları yürütmek, ulus ötesi suç ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek ve doğal afetlerin etkilerini etkisiz hale getirmek gibi görevlerle donatılmıştır.²⁵ 2014 yılında kurulan KGAÖ Hava Kuvvetleri ise örgüt askerlerinin hedef noktalarına taşınması, gözlem uçuşlarının yapılması ve yaralı personelin tahliyesi gibi görevleri yerine getirmektedir.

Kurumsal ve yapısal değişikliklerin yanı sıra örgüt kuruluşundan bu yana gerçekleştirmiş olduğu yıllık tatbikat ve eğitim sayısını da artırmıştır. Bu kapsamda 2004 yılından bu yana, KGAÖ üye devletlerinin topraklarında "Sınır", "Etkileşim", "Yok Edilemez Kardeşlik", "Arama", "Kademe" gibi isimlerle otuzu aşkın eğitim gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte özellikle ilk tatbikatların yeterli başarıyı gösterdiğini söylemek zordur. Örneğin, Ağustos 2004 yılında Fergana vadisinde radikal bir İslam devleti kurma girişimlerini durdurmaya yönelik Sınır-2004 (Sınır 2004) tatbikatı yapılmıştır.²⁶ 1-3 Eylül 2004 tarihinde ise Rusya'nın Kuzey Osetya Özerk Bölgesinde bulunan Beslan kasabesindeki bir okulda yaşanan rehine krizine Rus güvenlik güçlerinin müdahalesi sonrası 334 kişi yaşamını yitirmiştir. Tatbikatın üzerinden bir ay geçmeden yaşanan Beslan Katliamı KGAÖ'nün askeri yeteneklerinin sorgulanması açısından dikkate değerdir. Yine Sınır-2004 tatbikatı ile eş zamanlı olarak Kazakistan'ın ABD ve İngiltere ile "Bozkır Kartalı" tatbikatına da katılması kimi ülkelerin Rusya ve ABD'yi birbirlerine karşı bir denge unsuru olarak kullandığına işaret etmektedir.²⁷

²² "From the treaty to Organization."

²³ "From the treaty to Organization."

²⁴ Nihal Keskin, "Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü", (2022), erişim 17.09.2022, <https://tr.thefeasjournal.com/2022-/03/28/kgao/>.

²⁵ Marcel de Haas, "The Collective Security Treaty Organization: On its way to a "NATO of the East?", *Central Asia Program Policy Brief* 26 (2015): 2.

²⁶ J. H. Saat, "The Collective Security Treaty Organization, February", *Conflict Studies Research Centre* (2005): 1-2.

²⁷ Saat, "The Collective Security Treaty Organization", 10.

2006 yılında örgütün üye devletlerinin çıkarları doğrultusunda bilgi güvenliği sisteminin oluşturulması için çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda bilgi politikası ve bilgi güvenliği çalışma grubu oluşturulmuş ve KGAÖ üye devletlerinin bilgi alanındaki suç faaliyetleriyle mücadelede etkileşimine ilişkin bir Protokol yürürlüğe girmiştir. Yine bilgi alanında suçla mücadele PROXY operasyonu yürütülmektedir. Operasyonun temel amacı, internetin ulusal kesimlerindeki içeriği örgütün üye Devletlerinin ulusal ve toplu güvenliğine zarar veren veya zarar verebilecek bilgi kaynaklarını belirlemek ve ortadan kaldırmaktır. Bunun yanında 2014 yılında toplu güvenlik konseyi tarafından bilgisayarlı acil müdahale için Koordinasyon Merkezi (CCC) kurulması kararlaştırılmıştır.²⁸

Örgütün 2010 yılında Kırgızistan'da gerçekleşen etnik çatışmalara müdahale edememesi Örgüt karar mekanizmasında değişikliğe gidilmesine yol açmıştır. Bu kapsamda aynı yıl Örgüte üye olan ülkelerin güvenlik ve istikrarını sağlayacak ve toplu güvenlikle ilgili olası tehditlere karşı birlikte hareket etme fırsatı sunacak olan kriz çözümü sistemi kabul edilmiştir. Böylece ittifak üyesi bir ülkenin, herhangi bir "kriz durumu" ile karşılaştığında yardım talep etmesi halinde KGAÖ, CRRF'yi ilgili ülke topraklarına konuşlandırma hakkına sahip olacaktır.²⁹ Bu dönemde bir diğer öne çıkan konu da KGAÖ'nün çalışmalarını uluslararası iş birliğine dahil etme çabasıdır. 2012 yılında KGAÖ Sekreterliği ile BM barışı koruma operasyonları departmanı arasında imzalanan mutabakat zaptı kapsamında KGAÖ barışı koruma yeteneklerini BM barışı koruma faaliyetlerine entegre etmek için aktif çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda 2021 yılında, KGAÖ Müşterek Kurmay Sekreterliği'nden bir heyet, Lübnan'daki BM barışı koruma misyonu "UNIFIL"e bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiştir.³⁰

Örgüt, kolektif güvenliğe yönelik güncel zorluklara ve tehditlere karşı koyma konularında, uluslararası terörizm ve aşırılık, uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç ve insan kaçakçılığı, bilgi alanındaki suç ve yıkıcı faaliyetlerle mücadele konularında çalışmalar yürütmektedir. Bunun yanında son yıllarda örgüt enerji güvenliği konusunda da tatbikatlar gerçekleştirmektedir.³¹ 2016 yılında, üye devletlerin başkanları, uluslararası terörizm ve aşırıcılıkla mücadele için bir önlem paketi uygulama kararı almıştır. Örgüt üyeleri Afganistan sınırı da dahil olmak üzere ortaya çıkan terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı tehditlerine karşı koymak için iş birliği yapmaktadır.

Terör eğitimi almış ve uluslararası terör örgütlerinin faaliyetlerinde yer alan kişilerin Ortadoğu'nun "sıcak noktalarından" menşe ülkelerine dönüşleriyle ilgili tehditlere yanıt olarak, KGAÖ, 2019 yılından itibaren "Paralı Asker" adıyla yıllık olarak gerçekleşen bir özel harekât başlatmıştır. Bu operasyon, BM Güvenlik Konseyi'nin 2178 ve 2396 sayılı kararlarının uygulanmasına doğrudan ve somut bir katkı olarak gösterilmektedir.³²

KGAÖ'nün güç ağırlığına bakıldığında Avrasya'nın NATO'su olarak anılmasına

²⁸ "From the treaty to Organization."

²⁹ Troitskiy Yevgeniy Florent'yevich & Zinov'yev Vasiliy Pavlovich, "Organizatsiya Dogovora O Kollektivnoy Bezopasnosti: Stanovleniye, Evolyutsiya i Krizis Voyenno-Politicheskogo Soyuzu", *Slavyanskiy mir v usloviyakh sovremennykh vyzovov* 54 (2018): 340.

³⁰ "From the treaty to Organization."

³¹ Haas, "The Collective Security Treaty Organization: On its way to a "NATO of the East?", 3.

³² "From the treaty to Organization."

karşın yaklaşık 1 milyon 256 bin askerden oluşan ordusunun %80'ini Rus askerlerinin oluşturuyor olması, bütçesinin önemli bir kısmının Rusya tarafından karşılanması gibi durumlar Moskova'nın örgüt içerisindeki ağırlığına işaret etmektedir.³³ NATO ile karşılaştırıldığında örgüt içi uyumun daha zayıf olduğu gözlemlenirken Rusya'ya olan bağlılığın NATO üyelerinin ABD'ye olan bağlılığından daha yüksek olduğu ifade edilmektedir.³⁴ Ancak bu durum örgüt içi kararlar alınırken üye ülkelerin dış politika önceliklerini tamamen göz ardı etmesine yol açmamaktadır. Örneğin, Rusya-Gürcistan çatışmasının ardından toplanan KGAÖ toplantısında, Moskova'nın çabalarına karşın üye ülkeler Gürcistan'ı kınayarak, sonuç bildirgesinde "Gürcü saldırganlığı" ifadesini kullanmayı kabul etmemişlerdir.³⁵

NATO-KGAÖ ilişkilerine bakıldığında KGAÖ, zaman zaman NATO ile iş birliği geliştirme yönünde girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, 2004 yılında örgüt genel sekreteri, uluslararası terörizm ve aşırıcılık, uyuşturucu kaçakçılığı ve yasadışı silah ticareti ile mücadele konularında NATO'ya iş birliği öneren bir mektup göndermiştir.³⁶ Bununla birlikte iş birliğine sıcak bakmayan NATO yetkililerine göre KGAÖ Moskova'nın eski Sovyet ülkeleri üzerindeki etkisini arttırma aracı olarak kullandığı bir örgüttür.³⁷ Dahası 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından yasadışı işgali ve 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna müdahalesi iki örgüt arasındaki iş birliği ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Öyle ki, 2014 yılında düzenlenen NATO Zirve Toplantısı'nda Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Ukrayna'daki Rus kökenli etnik Rusları araçsallaştırma çabalarının NATO tarafından bir tehdit olarak algılandığı görülmektedir.³⁸

KGAÖ'ye üye ülkeler açısından bakıldığında örgütün maddi yükünün büyük bölümünü tek başına üstlenen Rusya'nın örgütün varlığından en çok fayda gören ülke olduğunu belirtmek gerekmektedir. KGAÖ'yü karşı karşıya kalınan kimi sorunları çözmek için araçsallaştıran Moskova özellikle Taliban'dan gelebilecek tehditlere karşı örgütün bir semsiye işlevi göreceğini düşünmektedir.³⁹ Bunun yanında Rusya'nın KGAÖ'yü kullanarak Avrasya'daki jeo-stratejik ortamı kendi politikaları doğrultusunda şekillendirdiği, üye devletler üzerinde etkisini artırdığı ve NATO'nun Doğu'ya doğru genişlemesini durdurmaya çalıştığı da ifade edilmektedir.⁴⁰ Örnek olarak Rusya'nın bölgedeki tatbikatları, en yakın rakibi Çin tarafından yürütülenlerin iki katı büyüklüğündedir. Kazakistan, Tacikistan, Ermenistan ve Kırgızistan'da askeri tesisleri bulunan Rusya, Orta Asya'nın silah ithalatının da yarısını sağlamaktadır. Yıllar içerisinde

³³ Bu oran NATO'nun en önde gelen üyesi ABD için %40'tır. Ayrıntılı bilgi için bk. Navruz Karimov, "Effektivnost' ODKB v kontekste menyayushheysya sistemy regional'noy bezopasnosti", CABAR (2021), erişim 06.09.2022, <https://cabar.asia/ru/effektivnost-odkb-v-kontekste-menyayushheysya-sistemy-regionalnoj-bezopasnosti>.

³⁴ Haas, "The Collective Security Treaty Organization: On its way to a "NATO of the East?", 7.

³⁵ Troitskiy & Zinov'yev, "Organizatsiya Dogovora O Kollektivnoy Bezopasnosti: Stanovleniye, Evolyutsiya i Krizis Voenno-Politicheskogo Soyuzu", 345.

³⁶ Beibit Baimuratov, "Orta Asya'da Bir Güvenlik Örgütü Olarak Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, 2014), 72.

³⁷ Rivhard Weitz, "Assessing the Collective Security Treaty Organization: Capabilities and Vulnerabilities", Monographs, Books, and Publications, erişim 02.10.2022, <https://press.armywarcollege.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1389&context=monographs>.

³⁸ NATO, "Wales Summit Declaration", erişim 12.09.2022, <http://www.nato.int/cps/en>.

³⁹ Saat, "The Collective Security Treaty Organization", 5.

⁴⁰ Nikitina, "The Collective Security Treaty Organization Through the Looking Glass", 42.

Rusya için KGAÖ'nün öneminin arttığı görülmektedir. Nitekim 2012 seçimlerinin ardından Rus lider Putin için KGAÖ'nün güçlendirilmesi Moskova'nın temel dış politika öncelikleri arasında olmuştur.⁴¹ 2000'li yılların ilk dönemlerinde ABD ve diğer NATO ülkelerinin terörizme karşı savaş çerçevesinde Orta Asya devletlerine geniş mali destek sağladığı bir ortamda, Moskova anlaşmayı diğer beş üye ülke için daha efektif bir hale getirmek için çabalamıştır. Bu kapsamda Rus askeri teçhizatı KGAÖ üyelerine indirimli fiyatlar üzerinden sağlanmaktadır. Yine, üye ülke askerlerinin kendi ülkesinde uygun fiyatlarla eğitim almasını kolaylaştırmıştır. Örgütün etkisini artırmak ve ABD'nin Orta Asya'da artan nüfuzunu kontrol altına almak isteyen Moskova, Ekim 2003'te Kırgızistan'ın Kant kentinde bir Rus hava üssü kurmuştur.⁴²

Orta Asya devletleri için KGAÖ'nün önemli bir katkısı Rusya'dan alınan indirimli teçhizatır. Rusya tarafından bölgenin en yoksul devletleri olan Tacikistan ve Kırgızistan'a silah bağışında da bulunmaktadır.⁴³ Bunun yanında Orta Asya ülkelerinin Afganistan ile aynı coğrafyada yerleşmeleri nedeni ile KGAÖ'nün bölgeden gelebilecek tehditlere karşı ortak hareket edebilme yeteneği üye ülkeler açısından önemlidir. Özellikle 2021 yılında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi sonrasında Taliban'ın yönetime gelmesi bölge ülkeleri açısından önemli bir güvenlik endişesi yaratmıştır. Bu durum tüm eleştirilere rağmen bölge ülkelerinin bu endişelerinin giderilmesinde KGAÖ'ye kritik bir önem kazandırmaktadır.

Son olarak aradan geçen 20 yılda kayda değer bir başarı gösteremeyen KGAÖ ile NATO arasında eşit düzeyli bir karşılaştırma yapmak olanaksızdır. Bununla birlikte NATO'dan 53 yıl sonra kurulan KGAÖ'nün NATO'nun yapısı, işleyişi ve amacı temelinde bir örgütlenmeye gittiğini söylemek gerekir. Özellikle son yıllarda NATO gibi KGAÖ'nün de klasik bir toplu savunma anlayışından modern güvenlik tehditleri ile mücadele konusuna eğildiği görülmektedir. Kolektif Güvenlik Antlaşması Teşkilatı'nın kuruluş yılına bakıldığında Sovyetlerin dağılmasının ardından Rusya'nın birlikten ayrılan ülkeleri dolaylı bir şekilde kontrol altında tutmaya çalıştığı ifade edilmelidir. Diğer taraftan KGAÖ'nün özünde otoriter nitelikteki hükümetleri bir araya getiren bir oluşum olması nedeniyle gerçek bir değerler topluluğu olarak görülemeyeceği, NATO'nun sahip olduğu "ideolojik kompaktlığa" sahip olmadığı eleştiriler arasındadır.⁴⁴ Örgüte üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar da düşünüldüğünde etkin bir örgüt bütünleşmesinden söz etmek zorlaşmaktadır. Gerek Kırgızistan ve Tacikistan arasındaki sınır çatışmaları gerekse de Özbekistan'ın her iki ülke ile yaşadığı sınır anlaşmazlıkları temel sorunların başında gelmektedir. Benzer şekilde KGAÖ'nün temel direği olan Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna müdahaleleri güvenlik şemsiyesi altında birleşen örgüt üyeleri açısından da önemli bir güvenlik endişesidir. Nitekim ülkesinin üyeliği döneminde Gürcistan eski Başkanı Şevardnadze'nin, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda yaptığı bir konuşmada

⁴¹ "Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü."

⁴² Saat, "The Collective Security Treaty Organization", 5.

⁴³ Bradley Jardine & Edward Lemon, "In Post-American Central Asia, Russia and China are Tightening Their Grip", (2021), erişim Tarihi: 09.10.2022, <https://warontherocks.com/2021/10/in-post-american-central-asia-russia-and-china-are-tightening-their-grip/>.

⁴⁴ Andrea Gaspardo, "CSTO: Russian NATO?" (2022), erişim 10.09.2022, <https://en.difesaonline.it/geopolitica/analisi/csto-la-nato-russa>.

Kolektif Güvenlik Antlaşması maddelerinin kâğıt üzerinde kaldığını ifade etmesi dikkate değerdir.⁴⁵ Bunun yanında İslami Hareket militanlarının 1999-2000 yılları arasında düzenlemiş olduğu silahlı saldırılar sırasında antlaşmaya taraf ülkelerin yeterli desteği vermediğini ifade eden Özbekistan eski Cumhurbaşkanı Kerimov da KGA'nın faydasızlığına işaret ederek bir sonraki dönemde antlaşmayı imzalamamıştı.⁴⁶ Üye ülkelerin yaşamış olduğu fikir ayrılıkları ve farklı dış politika öncelikleri örgüt içi kararların alınmasında da sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Örneğin 2017 yılında yapılan bir toplantıda KGAÖ'nün sınır ötesi alanlarda da çalışmalar yapması konusu gündeme geldiğinde Moskova, üye ülkelerden Suriye'ye bir birlik gönderilmesini istemiş ancak yalnızca Ermenistan, mayınları temizlemek için birlik gönderebileceğini ifade etmiştir. Doğu Ukrayna'daki anlaşmazlığın çözümüne ilişkin müzakereler sırasında, bölgeye bir barış gücü gönderme konusu gündeme gelse de ortak bir karar alınmamıştır. Bunun yanında KGAÖ'nün ortak bir terör örgütleri listesi yayınlaması girişimi de siyasi nedenlerden dolayı gerçekleştirilememiştir. Örneğin Kazakistan ve Kırgızistan tarafından terör örgütü olarak tanınmasına karşın Kürdistan İşçi Partisi (PKK) Moskova'nın terör örgütleri listesinde bulunmamaktadır.⁴⁷ Yine Rusya'nın en yakın müttefiklerinden olan Belarus mevzuatı, ulusal silahlı kuvvetlerin kendi toprakları dışındaki askeri çatışmalara katılımını yasaklamaktadır. Bu kapsamda örneğin 2010 yılındaki Kırgızistan olayları sırasında Minsk, hiçbir koşulda Orta Asya'ya asker göndermeyeceğini açıkça belirtmiştir.⁴⁸ Kısacası, örgüt içi eleştirilerin yanı sıra kendi içindeki sorunları çözmek yönünde bir adım atamayan KGAÖ, batı basını tarafından "kâğıttan kaplan" olarak lanse edilegelmiştir.⁴⁹

3) NATO'nun Genişlemesi ve Kazakistan Olayları Bağlamında KGAÖ'nün Geleceği

a) NATO'nun Genişleme Stratejisi

Sovyetlerin dağılması sonrasında örgüt için başlıca güvenlik tehdidi ortadan kalkarken uluslararası sistemde yeni sorun ve riskler ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda NATO bir yandan açık kapı politikası uygulayarak yeni üyeliklerin önünü açarken diğer yandan nüfuz alanını genişletecek çeşitli oluşumlarla ilişkili olduğu ülke sayısını artırmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Eski Varşova Paktı üyesi ülkeler NATO'nun kapsamına girmiş, 1990 yılındaki Londra Zirvesi'nde bu ülkelerle diplomatik ilişkiler kurulması kararlaştırılmıştır. 20 Aralık 1991 tarihinde NATO ve içlerinde Bulgaristan, Çek ve Slovak Federal Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya ve Romanya bulunan eski Varşova Paktı üyeleri arasında Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi (KAİK) kurulmuştur. Örgütün genişlemesine yönelik fikirlerin öne çıktığı bu dönemde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin yanı sıra Rusya ile de iletişim kanallarının açık tutulduğu görülmektedir. Öyle ki, 10-11 Ocak 1994 tarihinde Brüksel toplantısında örgütün genişlemesi ilke olarak

⁴⁵ "Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü."

⁴⁶ Institu for War & Peace Reporting, "Uzbeks Re-Engage With NATO" (2008), erişim 05.10.2022, <https://iwpr.net/global-voices/uzbeks-re-engage-nato>.

⁴⁷ Kirill Krivosheev, "Does the Collective Security Treaty Organization Have a Future?" (2021), erişim 12.09.2022, <https://carnegiemoscow.org-/commentary/84923>.

⁴⁸ Troitskiy & Zinov'yev, "Organizatsiya Dogovora O Kollektivnoy Bezopasnosti", 345.

⁴⁹ "CSTO: Russian NATO?"

benimsenmiş ve Rusya'nın da içinde olduğu Barış İçin Ortaklık (BİO) programı kabul edilmiştir. BİO bireysel Avrupa-Atlantik ortak ülkeleri ve NATO arasında pratik bir ikili iş birliği programıdır. BİO programı kapsamında sunulan faaliyetler, savunmayla ilgili çalışmalar, savunma reformu, savunma politikası ve planlaması, sivil-asker ilişkileri, eğitim ve öğretim, askerler arası iş birliği ve tatbikatlar, planlama, afet müdahalesi ve bilim ve çevre konularında iş birliği gibi hemen hemen tüm NATO faaliyetlerini kapsamaktadır.⁵⁰ Diğer taraftan adı geçen toplantıda alınan karar doğrultusunda Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan İttifaka katılım görüşmeleri için 1997 yılındaki Madrid Zirvesi'ne davet edilmiş, üyelik sürecinin tamamlanmasının ardından Washington Zirvesi'nde ittifaka dâhil olmuşlardır. Böylece Washington Zirvesi'nde NATO üye sayısı on dokuza yükselmiştir.

Yine Madrid Zirvesi'nde, KAİK çok taraflı danışma ve iş birliği forumu niteliğinde olan Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi'ne (AAOK) dönüştürülmüş, BİO kapsamında iş birliğinin güçlendirilmesi kararlaştırılmıştır.⁵¹ Genişlemesini eski Sovyet ülkelerine yönelen NATO aynı zamanda Rusya ile de ilişkilerini geliştirme yönünde de bir strateji benimsemiştir. Bu kapsamda 27 Mayıs 1997 tarihinde NATO-Rusya Federasyonu arasındaki ilişkiler bir anlaşmayla teyit edilmiş ve NATO-Rusya Federasyonu Daimî Ortaklık Konseyi kurulmuştur. Ancak, özellikle Kosova sorununda artan görüş ayrılıkları Konsey'in etkin çalışmasını engellemiştir.⁵² Nitekim 1999 yılında NATO'nun Kosova Operasyonu'nu başlatması üzerine Rusya Konsey'in çalışmalarını tek taraflı olarak dondurmıştır. 11 Eylül saldırılarının⁵³ ardından Rusya ve ABD arasında terörle mücadele kapsamında başlayan iş birliği imkanları Rusya-NATO ilişkilerine de yansımış ve 2002 yılındaki Roma Zirvesi'nde NATO-Rusya Konseyi kurulmuştur. Bununla birlikte Rusya'nın Kırım'ı ilhakının ardından 2014 yılında NATO-Rusya Konseyi askıya alınmıştır.

2002 yılında yapılan Prag Zirvesi'nde Estonya, Letonya, Litvanya Bulgaristan, Romanya, Slovenya ve Slovakya üyelik görüşmelerine davet edilmiş ve iki yıl sonra Brüksel'de yapılan toplantıda bu ülkeler NATO üyesi olmuşlardır. 2008 yılındaki Bükreş Zirvesi'nde NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik üyelik isteklerinin memnuniyetle karşıladığının ifade edilmesi önemli bir gelişmedir.⁵⁴ Bu gelişmenin ardından 2009 yılında ise Arnavutluk ve Hırvatistan örgüte üye olmuştur. Özellikle üç Baltık Devleti ve Polonya'nın NATO'ya dahil edilmesi Rus yönetimini rahatsız etmiş ve bu dönemden sonra NATO genişlemesi Rusya'nın çevrelenmesi addedilerek önemli bir güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. Yine bu dönemde eski Sovyet coğrafyasının kimi ülkelerinde meydana gelen renkli devrimlerden de Moskova'nın ABD ve Batı'yı sorumlu

⁵⁰ NATO, "Partnership for Peace programme", erişim 13.09.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm.

⁵¹ Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası", 13.

⁵² Purtaş, "Soğuk Savaş Sonrası", 14.

⁵³ 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terörist saldırılar sonrasında Washington Antlaşması'nın kolektif savunma hükmünü içeren 5. maddesi ilk kez uygulanmıştır. NATO'nun 11 Eylül terör saldırısı sonrasında "Mukabele Gücü" kurmak suretiyle yürüttüğü ilk alan dışı operasyon Afganistan topraklarında gerçekleştirilmiştir.

⁵⁴ NATO, "Bucharest Summit Declaration" (2008), erişim 12.09.2022, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

tutması, NATO-Rusya arasındaki soğuk savaşın temellerinin atılmasına neden olmuştur.⁵⁵ Bununla birlikte NATO genişlemesi Rusya'ya rağmen devam etmiş, 2017 yılında Karadağ ve 2020 yılında Kuzey Makedonya'nın ittifaka dahil olmasıyla NATO üye sayısı 30'a yükselmiştir.

NATO-Ukrayna ilişkilerini bir tehdit olarak algılayan Rusya, Ukrayna sınırına asker yığarak 17 Aralık 2021 tarihinde NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin devam etmesini durdurmak için iki anlaşma taslağı sunmuştur. Moskova NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan'ın ittifaka katılma ihtimalini öne sürdüğü 2008 Zirve Bildirgesinin geri çekilmesini talep etmiştir.⁵⁶ Ukrayna, İsveç ve Finlandiya'nın daimî tarafsızlık taahhüdünde bulunmalarını ve NATO üyeliği talebinde bulunmayacaklarını açıklamalarını isteyen Rusya böylece NATO'nun Orta ve Doğu Avrupa'daki bütün asker ve teçhizatını 1997 yılındaki konumuna çekmesini beklemektedir. Ancak söz konusu ülkelerin NATO ile iş birliğine devam etmeleri ve olası üyeliklerin ABD ve Batı tarafından desteklendiğine yönelik haberlerin artması üzerine Rusya 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna topraklarını işgal etmiştir. Halihazırda devam eden savaş Batı'da önemli bir güvenlik sorununa yol açarken Ukrayna'nın yanı sıra başka ülkelerde de olası NATO üyelikleri gündeme gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda Finlandiya ve İsveç NATO üyeliği için başvurmuş; 28-30 Haziran tarihleri arasında İspanya'da gerçekleşen NATO Zirvesi'nde üyelik süreci başlatılmıştır. Ekim ayı itibari ile Macaristan ve Türkiye dışındaki tüm üye ulusal parlamentolarında Helsinki ve Stockholm'ün NATO üyesi olmasını onaylayan karar kabul edilmiştir. Türkiye iki ülkenin de üyeliğine karşı olmasa da terör örgütü PKK'ya olan tutumlarından dolayı üyelik onaylarını belirli koşullara bağlamıştır. Bu kapsamda 1 Ekim 2022 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'ye verdikleri sözleri yerine getirmemeleri halinde üyelik sürecinin tıkanacağını ifade etmiştir.⁵⁷

NATO genişlemesi özellikle Putin'in iktidara geldiği 2000 yılından sonra Rusya açısından bir güvenlik endişesi olarak algılanmaya başlamış; Dış Politika ve Güvenlik Bölgeleri'nde bu durum bir tehdit olarak kabul edilmiştir. NATO'nun genişleme stratejisini sürdürmesi bir yandan Moskova'nın dış politikasında bir sertleşmeye yol açarken diğer yandan Rusya bölge entegrasyonuna daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu kapsamda KGAÖ'nün güçlendirilmesi Rusya için bir öncelik olarak kabul edilirken olası yeni üyeliklere sıcak bakıldığı da bilinmektedir.

b) Kriz Dönemleri ve KGAÖ

2022 yılının ilk günlerinde Kazakistan'da hükümete yönelik protestolar başlayana kadar KGAÖ askeri yeteneği eğitim ve tatbikatlar dışında herhangi bir teste tabi tutulmamıştır. Bu durum kimi zaman örgüt antlaşmasındaki eksikliklerden kimi zamansa

⁵⁵ Kimi araştırmalarda Gorbaçov'un Almanya'nın yeniden birleşmesini kabul ettiğinde, kendisine NATO'nun doğuya doğru genişlemeyeceğine dair gayri resmi sözler verildiği ancak bu tür vaatlerin resmileştirilmediği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Oxana Shevel, "Russia and Near Abroad", *Great Decisions* (2015): 5-16.

⁵⁶ Wolfgang Richter, "NATO-Russia Tensions: Putin Orders Invasion of Ukraine", *SWP Comment* 16 (2022): 1.

⁵⁷ David Mac Dougall & Rita Palfi, "Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliğinin önünde iki engel kaldı: Macaristan ve Türkiye", (2022), erişim 12.10.2022, <https://tr.euronews.com/2022/10/06/finlandiya-ve-isvecin-nato-uyeliginin-onunde-iki-engel-kaldi-macaristan-ve-turkiye>.

üyeler arasındaki farklılıklardan kaynaklanmıştır.

2005 ve 2010 yıllarında olmak üzere Kırgızistan iki kez sivil darbe yaşamış ve ülke önemli siyasi-ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Bunun yanında sınır komşuları ile yaşanan sorunlar ülkeyi bir kaos ortamına sürüklemiştir. 2010 yılında Özbeklerle yaşanan çatışmalar sırasında iktidarda bulunan geçici hükümet Rusya'dan ve KGAÖ'den yardım talep etmiştir. Kırgızistan'daki olayları, 'anayasal olmayan güç değişimi' olarak nitelendiren örgüt, antlaşma tüzüğüne de etkisi ile ülke sınırları içerisinde yaşanan çatışmalara dahil olmamıştır.⁵⁸ Bununla birlikte örgütün bu pasif tutumunun eleştirilere maruz kalması nedeniyle örgüt tüzüğüne bir değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişiklikle Özbekistan'ın itirazlarına rağmen örgütün iç tehditlere karşı operasyon gerçekleştirebilmesinin önü açılmıştır. Bu kapsamda oluşturulan hızlı tepki gücünün çalışma şekline karşı olan Özbekistan ya bu birimin tüm üyeler arasında anlaşma sağlandıktan sonra harekete geçmesi gerektiğini ya da topraklarına yabancı orduların girişini yasaklayan ülkelere müdahale edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Dahası Rusya'nın 2009 yılında Özbek ve Kırgızlar arasında sorunların yaşandığı bir dönemde Kırgızistan'ın güney kesiminde yeni bir askeri üs inşa etme planı, Özbekistan'ı Moskova ile karşı karşıya getirirken örgüte olan bağlılığının ise azalmasına neden olmuştur. Aynı dönemde KGAÖ'nün Afganistan-Tacikistan ve Afgan-Özbekistan sınırları boyunca Afganistan'a girmeden bir güvenlik kuşağı oluşturma operasyonlarını gerçekleştirme çerçevesinde Rusya'nın Tacikistan ve Özbekistan'da kalıcı üs elde etme planları Özbekistan'ı rahatsız etmiştir.⁵⁹ Anılan tüm gerekçelerle Taşkent yönetiminin KGAÖ içerisindeki üyeliği kalıcı bir nitelik kazanamamıştır.

Benzer şekilde Kırgızistan ve Tacikistan arasında çözülmemiş sınır anlaşmazlıklarının varlığı zaman zaman bölgede tansiyonu yükseltmektedir. Son olarak 2020 yılının Nisan ayında yaşanan çatışmalar iki gün boyunca ve çoğunlukla Kırgız köyleri çevresinde gerçekleşmiştir. İki ülkeye de oldukça yakın olan Rusya ve hem Tacikistan'ın hem de Kırgızistan'ın en büyük ekonomik ortağı olan Çin'in sessiz kaldığı olaylara KGAÖ de bir müdahalede bulunmamıştır.⁶⁰ Aynı sessizlik ve eylemsizlik diğer üye ülkelerdeki kriz dönemlerinde de görülmüştür. Örneğin, 2020 yılında Belarus'ta Rus yanlısı lider Lukaşenko'nun seçimleri %83 oy oranı ile kazandığı açıklandığında, başta Minsk olmak üzere birçok şehirde protestolar yaşanmış, seçimde hile yapıldığını iddia eden ABD hükümeti tarafından desteklenen gösteriler sırasında KGAÖ sessizliğini korumuştur.⁶¹

Son olarak 2 Ocak 2022 tarihinde Kazakistan'ın batısında yer alan Janaozen şehrinde akaryakıtta gelen yüksek zamlara karşı gösteriler başlamış ancak kısa bir süre sonra olaylar Almatı başta olmak üzere diğer kentlerde hükümet karşıtı eylemlere dönüşmüştür. Kazak güvenlik güçlerinin olayları kontrol altına almakta zorlanması ve

⁵⁸ Çağla Gül Yesevi, "Orta Asya'da İş birliği ve Bütünlük: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği", *İstanbul Kültür Üniversitesi Küresel Eğilimler Serisi* (2013): 256.

⁵⁹ Zabikhulla S. Saipov, "Factors that Influenced Uzbekistan's Decision to Pull out of the CSTO: The View from Tashkent", *Eurasia Daily Monitor* 9/136 (2012): 4.

⁶⁰ Temur Umarov, "Afere There Any Winners of the War on the Kyrgyz-Tajik Border?" (2021), erişim 10.10.2022, <https://carnegiemoscow.org/-commentary/84569>.

⁶¹ Malina Kaszuba, "The Collective Security Treaty Organization (CSTO) in the foreign policy of the Russian Federation", *The Copernicus Journal of Political Studies* 1 (2019): 148.

kimi yerlerde güvenlik güçlerin protestocuların safına geçtiğine yönelik haberlerin yayılması sonrasında Başkan Kassym-Jomart Tokayev, gösterilerin dışarıdan desteklendiğini ifade ederek yabancı şirketler, istihbarat servisleri ve terörist grupları işaret etmiştir.⁶² Bazı kolluk kuvvetlerinin sadakatine ilişkin endişelerin olması ve 4 Ocak akşamı kimi hükümet binalarına yönelik saldırıların düzenlenmesi üzerine Tokayev, 5 Ocak'ta Rusya liderliğindeki KGAÖ'ye geçici bir müdahale için başvurmuştur.⁶³ Başvurunun kısa süre içinde kabul edilmesi ile Rusya Savunma Bakanlığı yaklaşık 3 bin Barış Gücü⁶⁴ ve diğer hizmet personelinin Kazakistan'a gönderildiğini duyurmuştur.⁶⁵

10 Ocak 2022 tarihinde KGAÖ Kazakistan'ın çağrısı ile olağanüstü bir toplantı gerçekleştirmiştir. Söz konusu toplantıya katılan ülke liderlerinin konuşmaları oldukça dikkat çekicidir. Bu kapsamda Ukrayna'da 2013 sonunda başlayan ve hükümetin devrilmesi ile sonuçlanan Euromaidan ayaklanmalarına atıfta bulunan Putin, "Evimizdeki durumu sarsmalarına izin vermeyeceğiz ve renkli devrimlere müsaade etmeyeceğiz" sözleri ile Kazakistan'daki olayların Batı tarafından desteklendiğini ima etmiştir. Yine Beyaz Rusya lideri Lukaşenko'nun benzer olayların Özbekistan ve Tacikistan'da da yaşanabileceğine yönelik sözleri dikkate değerdir: "Bunu anlamayıp suçu sadece dış faktörlere atarsak, olaylar tekrar edebilir. Aşırılık yanlılarının gözünün sadece Kazakistan değil, Özbekistan üzerinde de olduğunu anlamalıyız." Benzer şekilde Beyaz Rusya lideri: "Toplanıp Tacikistan'ı konuşmak için iyi bir gerekçemiz var. Tacikistan Devlet Başkanı, bizden yıllardır başta askeri teçhizat olmak üzere maddi destek talep ediyor. Kazakistan'da olduğu gibi, daha sonra bize çok daha pahalıya mal olmaması için bu talebi yerine getirmeliyiz" diyerek Kazakistan'da yaşananların Tacikistan'da vuku bulmaması için bu ülkeye yardım etme çağrısında bulunmuştur.⁶⁶

Diğer taraftan örgüte üye olan kimi ülkelerde KGAÖ müdahalesine karşı bir

⁶² Bununla birlikte Başkan Tokayev'in, LPG zammına ve ülkedeki yaygın eşitsizliğe karşı protestoların kendiliğinden oluştuğunu kabul ettiğini belirtmek gerekir. Ancak Kazak lider bazı üst düzey yetkilileri görevi ihmal ve onu devirmek için kasıtlı bir çabanın birleşiminden sorumlu tutmaktadır. Bu kapsamda şiddetin arkasında "uluslararası teröristleri" suçlamış olsa da 4 Ocak'tan sonra yaşananlar incelendiğinde Tokayev'in dış güçlere karşı değil, iç güçlere karşı hareket ettiği görülmektedir. Bu kapsamda Kazakistan lideri yaşananları ekonomik değil siyasi bir pencereden okuyarak iktidara geldiği andan itibaren var olan ikili yapılanmayı ortadan kaldırmaya ve kendi rejimini güçlendirmeye çalışmıştır. 5 Ocak'ta hükümetin istifası gerçekleştirilirken ardından Nazarbayev, ömür boyu Ulusal Güvenlik Konseyi başkanlığı, Nazarbayeve yakınlığı ile bilinen Ulusal Güvenlik Komitesi başkanı Karim Masimov ise başkanlık görevinden alınmıştır. Nazarbayev aile üyelerinin devlet kurumlarındaki üst düzey pozisyonlarına son verilmiştir. Dahası 11 Ocak'ta parlamentoda yaptığı konuşmada Tokayev, ekonomik büyümenin temel yararlanıcılarının ülkenin rekabet gücünü azaltan finansal oligarşik gruplar olduğunu söyleyerek Nazarbayev'i hedef göstermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Svante E. Cornell, "Learning from Kazakhstan's January Crisis", *The central Asia-Caucasus Analyst*, (2022): 8; Abakhon Sultonnazarov, "Interview: Kazakistan in Crisis" (2022), erişim 14.09.2022, <https://iwpr.net/global-voices/interview-kazakistan-crisis>.

⁶³ Svante E. Cornell, "Kazakhstan's Crisis Calls for a Central Asia Policy Reboot" (2022), erişim 11.10.2022, <https://nationalinterest.org/print-/feature/kazakhstan-s-crisis-calls-central-asia-policy-reboot-199770>.

⁶⁴ Gaspardo, "Barış Gücü'nün sayısının gerçek olmadığını beş KGAÖ ülkesinden Kazakistan'a gönderilen gerçek asker sayısının 20-30 bin arasında olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda Rusya 98. Muhafız Hava İndirme Tümenini, 31. Muhafız hava saldırı tugayını ve 45. Muhafız Spetsnaz (Özel amaçlı) Tugayını, Belarus 103. Muhafız Hava İndirme Tugayını, Tacikistan üç piyade taburu ve Tacik Mobil Kuvvetlerini, Kırgızistan Kırgız kara kuvvetlerinin bir piyade taburunu ve Ermenistan ise 12. barış gücü tugayını Kazakistan'a göndermiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. "CSTO: Russian NATO?"

⁶⁵ Cornell, "Learning from Kazakhstan's January Crisis", 5; Jamie Dettmer, "Putin: No More Color Revolutions" (2022), erişim 10.10.2022, <https://www.voanews.com/a/putin-no-more-color-revolutions/6390636.html>.

⁶⁶ Sputnik Türkiye, "KGAÖ toplantısında konuşan Putin: Renkli devrimlere müsaade etmeyeceğiz" (2022), erişim 12.10.2022, [sputniknews.com.tr](https://www.sputniknews.com.tr).

tutumun da olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, Ermenistan'da 20 Ermeni sivil toplum örgütü tarafından imzalanan bir bildiri de, 2020 yılında Azerbaycan ile yaşanan savaş sırasında KGAÖ'nün Ermenistan'a yardım etmediği belirtilmiş ve Ermenistan'daki mevcut hükümetin kendisinin 2018 yılında sokak protestoları sonucunda kurulduğu vurgulanmıştır.⁶⁷ Yine Birliğe üye olan Kırgızistan Parlamentosunda 6 Ocak'ta gündeme gelen konu tartışmalara yol açmış kimi milletvekilleri Kazakistan'a Kırgız birlikleri gönderme fikrine karşı olduğunu belirtmiştir.⁶⁸

Cornell, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesinden kısa bir süre sonra gerçekleşen Kazakistan olaylarının zamanına ve gerçekleşme biçimine de dikkat çekmektedir. Kazakistan'da yaşanan kriz bir yandan ülkenin reform yoluna girdiği diğer yandan Rusya'nın Ukrayna'daki savaş hazırlığında bulunduğu bir süreçte ortaya çıkmış, göstericiler ülkenin başında bulunan Tokayev'i değil Nazarbayev ve ailesini doğrudan hedef almıştır.⁶⁹ Bu durum Kazakistan'daki siyasi yapının başlangıçta olmasa da belirli bir zaman sonra bilinçli bir şekilde hedef alındığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Bunun yanında Kazakistan'a verilen desteğin ülkenin KGAÖ'ye olduğu kadar Rusya'ya olan bağlılığını da artıracakını belirtmek gerekir.

Sonuç

Kolektif Güvenlik Antlaşması 4. maddesinin, bir imza sahibine yönelik gerçekleştirilen saldırının herkese karşı yapılmış olarak algılanacağını belirtmesi üyeler için önemli bir güvenlik şemsiyesi sağlamaktadır. 2009 yılında KGAÖ bünyesinde uluslararası statüye sahip barışı koruma gücü oluşturulmuş ve ilk tatbikat 2012 yılında gerçekleştirilmiştir. Özellikle son yıllarda bu oluşumun Suriye ve Ukrayna'ya müdahalesi gündeme gelse de bu ihtimal gerçekleşmemiştir. Yine, üye devletlerden olan Tacikistan ve Kırgızistan arasında 2021 yılında yaşanan çatışmalara müdahale etmeyen KGAÖ, üye ülke Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı devam ederken örgütten istediği yardım talebini de müdahale şartları oluşmadığı için geri çevirmiştir. Dahası örgüte üye olan Rusya ve Beyaz Rusya'nın Azerbaycan'a silah sattığı da bilinmektedir. Nitekim bu durum Ermeni halkı tarafından eleştirilirken Rus hakimiyetindeki güvenlik örgütünün de kâğıttan bir kaplan olduğu yorumlarına neden olmaktadır. Bununla birlikte 2022'nin ilk günlerinde Birliğe üye Kazakistan'da meydana gelen olayları kontrol altına almakta zorlanan Kazak yönetiminin örgütten yardım istemesi hem Rusya hem de KGAÖ için bir fırsat olmuştur. Son yirmi yılda Orta Asya'da Çin ile iş birliği yanında bir rekabet yürüten Rusya, Kazakistan olayları sonrasında bölgede önemli bir aktör olduğunu bir kez daha teyit ederken barış gücünün ilk kez somut bir olaya müdahale etmesi KGAÖ'nün kriz müdahale gücünü göstermektedir.

Bilindiği gibi 2002 yılında Antlaşmadan uluslararası bir örgüte dönüşen KGAÖ'nün günümüze kadar olan faaliyetleri incelendiğinde örgüt, Kazakistan olaylarına kadar aktif olarak bir kriz müdahalesinde ya da eylem içerisinde yer almamıştır. Örgüt, Avrasya'nın

⁶⁷ Gayane Sargsyan, "Armenia Questions CSTO Role" (2022), erişim 09.10.2022, <https://iwpr.net/global-voices/armenia-questions-csto-role>.

⁶⁸ Bruce Pannier, "The Consequences Of Inviting Russian-Led CSTO Troops Into Kazakhstan" (2022), erişim 18.09.2022, <https://www.rferl.org/a/-kazakhstan-csto-troop-russia-analysis/31642847.html>.

⁶⁹ Cornell, "Learning from Kazakhstan's January Crisis", 3.

NATO'su olarak öne çıkarılmasına karşın KGAÖ üyesi ülkelerin yaşamış olduğu kriz, çatışma ve savaş durumları örgüt amaçlarının çoğunlukla kâğıt üzerinde kaldığının göstergesidir. Örgütün karşı karşıya kaldığı krizlere bakıldığında Kırgızistan'ın 2010 yılındaki yardım çağrısı sırasında iç işlere müdahale etmeme ilkesinin katı bir şekilde uygulanıyor olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Kırgız hükümetinin yardım talebine karşın aktif bir müdahalenin gerçekleşmemiş olması temelde örgüte üye ülkelerin ortak bir karar alamamış olması ile ilgilidir. Ermenistan'ın İkinci Karabağ Savaşı sırasındaki talebinin ise hukuksal olarak karşılık bulması imkansızdır. Uluslararası hukuka göre Azerbaycan toprağı olarak tanınan bölgede Ermenistan'ın varlığı başlı başına bir işgal iken KGAÖ'nün müdahalesi söz konusu olamazdı. Üye ülkelerin birbiri ile olan sorunları ve sınır anlaşmazlıklarının yanı sıra kimi ülkelerin NATO ile ilişkileri ve ABD ile Rusya arasında denge kurma çabaları örgüte olan bağlılığın oluşmadığını göstermektedir. Örgütün finansal ve askeri yapısında Rusya'nın ağırlığı da düşünüldüğünde KGAÖ'nün hem Moskova'nın bölge ülkelerini kontrol altında tuttuğu bir araç hem de NATO benzeri bir güvenlik/savunma iddiası ile oluşturulmuş başarısız bir girişim olarak algılanmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte diğer kriz dönemleri ile karşılaştırıldığında KGAÖ'nün Kazakistan müdahalesi anlaşılır niteliktedir. Her şeyden evvel ülke stratejik anlamda Rusya için diğer üyelerle kıyaslanamayacak bir konumdadır. Rusya'nın Orta Asya'daki en büyük müttefiki olan Kazakistan, Bağımsız Devletler Topluluğu, Şanghay İş birliği Örgütü, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ve KGAÖ gibi tüm entegrasyon projelerinde yer almaktadır. Rus lider Putin'in, diğer tüm ülkelere daha fazla ziyaret ettiği Kazakistan ekonomik potansiyeli, Rusya ile olan uzun sınırı, sahip olduğu Rus nüfus ve Kazak ekonomisinde artan ABD ve Çin etkisi ile öne çıkmaktadır. Bunun yanında yapılan kimi araştırmalarda Kazak toplumunun ABD ve Çin'e nispeten Rusya'ya daha ılımlı olduğunu göstermektedir. Yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre ankete katılanların %81'i Rusya'yı dostane ve güvenilir bir ortak olarak görmektedir.⁷⁰ Ülkedeki Rus nüfus, stratejik alanlardaki ortaklık ve tarihsel bağların da etkisi ile Moskova'nın Kazakistan'da ortaya çıkabilecek herhangi bir karışıklığa karşı diğer ülkelere olduğundan daha duyarlı olması olağandır.

90'lı yıllarda Batı ve NATO ile ilişkilerin ve iş birliğinin geliştirilmesi üzerinde duran Rus dış politikasında Putin'in iktidara gelmesi ile bir değişim yaşanmıştır. Bu kapsamda *bu tarihten itibaren yayınlanan kimi ulusal güvenlik doktrinlerinde* NATO'nun sorumluluk alanı dışında güç kullanmasının küresel istikrar için bir tehdit olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde 2016 yılı dış politika konseptinde üzerinde durulan konuların başında da NATO ve AB'nin jeopolitik genişlemesi gelmekte; ABD ve müttefikleri tarafından Rusya'ya karşı benimsenen çevreleme politikası ve Rusya'nın maruz kaldığı siyasi ve ekonomik baskıların bölgesel ve küresel istikrarı baltaladığı belirtilmektedir. Diğer taraftan NATO genişledikçe KGAÖ Moskova için daha önemli bir hale gelmektedir. Kendi bölgesinde güçlü olmayan bir devletin ABD ile rekabeti mümkün değildir. Bu durum ABD ile rekabet

⁷⁰ Temur Umarov, "Will Russia's Intervention in Kazakhstan Come at a Price?" (2022), erişim 20.09.2022, <https://carnegiemoscow.org/commentary-/86298>.

etmek isteyen Moskova'nın eski Sovyet coğrafyasında nüfuzunu korumasını ve dahi artırmasını gerektirmektedir. KGAÖ bu noktada Rusya tarafından kullanılan önemli araçların başında gelmektedir.

Antlaşmanın ilk yıllarında Türkmenistan dışındaki bölge ülkelerinin tamamının taraf olduğu KGA siyasi ve askeri bir kuruma dönüştürüldükten sonra Rusya'nın kimi eski Sovyet ülkelere karşı askeri güç kullanımı ile paralel şekilde örgüte olan ilginin azaldığını ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte özellikle son dönemde Azerbaycan ve Özbekistan'ın örgüte üye olması yönünde kimi söylem ve eylemlerin gündeme geldiği görülmektedir. Örneğin, 2019 yılında Rusya Başbakan Yardımcısı Yuri Boris KGAÖ'de Azerbaycan'a özel ortak statüsü verilmesine Moskova'nın sıcak baktığını söylemiştir.⁷¹ Bunun yanında Rusya'nın Ukrayna müdahalesi bölge ülkeleri üzerinde Rusya'ya zorunlu bir bağlılık da yaratmakta bir yandan siyasi ve ekonomik olarak Rusya'ya bağımlı olan ülkeler uluslararası alandaki yaptırımlardan en fazla oranda etkilenirken diğer taraftan benzer bir saldırı ile karşılaşmak istemeyen devletler Rusya'yı karşılımlarına alacak politikalarından uzak durmaktadırlar. Nitekim Mayıs 2022'de gerçekleştirilen KGAÖ toplantısında Putin'in Neo-Nazizmin yeniden ortaya çıktığını söyleyerek yaptırımların etkilerine karşı ortak hareket edilmesi gerektiğini söylemesi dikkat çekicidir.⁷² Dahası Kazakistan'a KGAÖ'nün müdahalesi ile olayların son bulması örgüt üyesi ülkeler için bir güvence olarak algılanabileceği gibi olası bir kriz döneminde rejimin savunulabileceği ihtimali örgüt bağlılığını da artırmaktadır.

Son olarak Avrasya Ekonomik Birliği'ne gözlemci üye olması sonrasında Özbekistan, 2021 yılında Rusya ile ikili askeri tatbikat ve Rusya ve Tacikistan ile üçlü askeri tatbikat gerçekleştirmiştir. Bunun yanında aynı yıl çevrimiçi formatta gerçekleştirilen KGAÖ toplantısına Özbekistan Cumhurbaşkanı Şövkət Mirziyoyev konuk olarak katılmıştır. Kazakistan'da yaşanan olaylar nedeni ile gerçekleştirilen olağanüstü toplantıda Belarus Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko'nun olayların Özbekistan'a sıçraması ihtimali olduğunu ifade etmesi ise Taşkent'in 2012 yılında askıya aldığı üyeliğini önümüzdeki günlerde yeniden aktifleştirebilir mi sorusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kuşkusuz, Rusya'nın uluslararası alanda tecrit edildiği bir dönemde siyasi ve ekonomik etki gücünün en fazla olduğu yakın coğrafyasında böylesi bir genişleme en çok Rusya'yı güçlendirecek ve KGAÖ'yü daha rekabet eder bir konuma getirecektir.

Beyanname:

- 1. Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- 2. Katkı Oranı Beyanı:** Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.
- 3. Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

⁷¹ Karena Avedissian, "Fact Sheet: What is the Collective Security Treaty Organization?", (2019), erişim 13.10.2022, <https://evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-collective-security-treaty-organization/>.

⁷² Aysel' Gereykhanova, "Lidery stran ODKB obsudili novyye zadachi i vyzovy", (2022), erişim 18.09.2022, <https://rg.ru/2022/05/16/lidery-stran-odkb-obsudili-novyye-zadachi-i-vyzovy.html>.

Declarations:

- 1. Ethics approval:** Not applicable.
- 2. Author contribution:** The author declares no one has contributed to the article.
- 3. Competing interests:** The author declares no competing interests.

KAYNAKÇA

- Aksu Ereker, Fulya. "Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü-NATO." Güvenlik Yazıları Serisi 28 (2019). Erişim 15.09.2022. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATO_-FulyaAksuEreker_v.1.pdf.
- Avedissian, Karena. "Fact Sheet: What is the Collective Security Treaty Organization?" (2019). Erişim 13.10.2022. <https://evnreport.com/understanding-the-region/fact-sheet-what-is-the-collective-security-treaty-organization/>.
- Baimuratov, Beibit. "Orta Asya'da Bir Güvenlik Örgütü Olarak Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi 2014.
- Collective Security Organization. "From the treaty to Organization." Erişim 07.09.2022. <https://en.odkb-csto.org/25years/>.
- Cornell, Svante E. "Kazakhstan's Crisis Calls for a Central Asia Policy Reboot." (2022). Erişim 11.10.2022. <https://nationalinterest.org/print-/feature/kazakhstan-s-crisis-calls-central-asia-policy-reboot-199770>.
- Cornell, Svante E. "Learning from Kazakhstan's January Crisis." The central Asia-Caucasus Analyst (2022).
- Dettmer, Jamie. "Putin: No More Color Revolutions" (2022). Erişim 10.10.2022. <https://www.voanews.com/a/putin-no-more-color-revolutions/6390636.html>.
- Dougall, David Mac & Palfi, Rita. "Finlandiya ve İsveç'in NATO üyeliğinin önünde iki engel kaldı: Macaristan ve Türkiye" (2022). Erişim 12.10.2022. <https://tr.euronews.com/2022/10-/06/finlandiya-ve-isvecin-nato-uyeliginin-onunde-iki-engel-kaldi-macaristan-ve-turkiye>.
- Florent'yevich, Troitskiy Yevgeniy & Vasiliy Pavlovich, Zinov'yev. "Organizatsiya Dogovora O Kollektivnoy Bezopasnosti: Stanovleniye, Evolyutsiya i Krizis Voyenno-Politicheskogo Soyuza." *Slavyanskiy mir v usloviyakh sovremennykh vyzovov* 54 (2018).
- Gaspardo, Andrea. "CSTO: RUSSIAN NATO?" (2022). Erişim 15.09.2022. <https://en.difesa-online.it/geopolitica/analisi/csto-la-nato-russa>.
- Gereykhanova, Aysel. "Lidery stran ODKB obsudili novyye zadachi i vyzovy" (2022). Erişim 18.09.2022. <https://rg.ru/2022/05/16/lidery-stran-odkb-obsudili-novye-zadachi-i-vyzovy.html>.
- Haas, Marcel de. "The Collective Security Treaty Organization: On its way to a "NATO of the East?" *Central Asia Program Policy Brief* 26 (2015).
- Institu for War and Peace Reporting, "Uzbeks Re-Engage With NATO" (2008). Erişim 05.10.2022. <https://iwpr.net/global-voices/uzbeks-re-engage-nato>.
- Jardine, Bradley & Lemon, Edward. "In Post-American Central Asia, Russia and China are Tightening Their Grip" (2021). Erişim 10.09.2021.

<https://warontherocks.com/2021/10/in-post-american-central-asia-russia-and-china-are-tightening-their-grip/>.

- Karaosmanoğlu, Ali. "NATO'nun Dönüşümü." *Uluslararası İlişkiler* 10/40 (2014): 3-38.
- Karimov, Navruz. "Effektivnost' ODKB v kontekste menyayushcheysya sistemy regional'noy bezopasnosti." CABAR (2021). Erişim 06.09.2022. <https://cabar.asia/ru/effektivnost-odkb-v-kontekste-menyayushhejsya-sistemy-regionalnoj-bezopasnosti>.
- Kaszuba, Malina. "The Collective Security Treaty Organization (CSTO) in the foreign policy of the Russian Federation." *The Copernicus Journal of Political Studies* 1 (2019): 141-153.
- Keskin, Nihal. "Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü" (2022). Erişim 18.09.2022. <https://tr.thefeas-journal.com/2022-/03/28/kgao/>.
- Krivosheev, Kirill. "Does the Collective Security Treaty Organization Have a Future?" (2021). Erişim 12.09.2022. <https://carnegiemoscow.org-/commentary/84923>.
- NATO. "Bucharest Summit Declaration" (2008). Erişim 12.09.2022. https://www.nato.int/cps/-en/natolive/-official_texts_8443.htm.
- NATO. "Facts and Figures, NATO Archives" (1989). Erişim 10.10.2022. https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/4/-145727/0048-_NATO-_Facts-_and_Figures_1989_ENG.Pdf.
- NATO. "History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina." Erişim 15.09.2022. <https://www.nato.int-/sfor/docu/d981116a.htm>.
- NATO. "Partnership for Peace programme." Erişim 13.09.2022. https://www.nato.int/cps/en/-natolive/topics_50349.htm.
- NATO. "The Alliance's New Strategic Concept" (1991). Erişim 10.09.2022. https://www.nato.int-/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm.
- NATO. "The Alliance's Strategic Concept" (1999). Erişim 08.09.2022. https://www.nato.int-/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm.
- NATO. "Wales Summit Declaration." Erişim 12.09.2022. <http://www.nato.int/cps/en>.
- NATO. "Strategic Concept" (2010). Erişim 12.09.2022. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics-_82705.htm.
- NATO. "Strategic Concept" (2022). Erişim 12.10.2022. <https://www.nato.int/strategic-concept/>.
- Nikitina, Yulia. "The Collective Security Treaty Organization Through the Looking Glass." *Problems of Post-Communism* 59/3(2012): 41-52.
- Pannier, Bruce. "The Consequences Of Inviting Russian-Led CSTO Troops Into Kazakhstan" (2022). Erişim 18.09.2022. <https://www.rferl.org/a/-kazakhstan-csto-troop-russiaanalysis/31642847.html>.
- Purtaş, Fırat. "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümü ve Genişlemesi Çerçevesinde Türk Amerikan Askerî İlişkileri." *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 1/2 (2005):1-30.
- Richter, Wolfgang. "NATO-Russia Tensions: Putin Orders Invasion of Ukraine." *SWP Comment* 16 (2022).
- Saat, J.H. "The Collective Security Treaty Organization, February." *Conflict Studies Research Centre* (2005).

- Saipov, Zabikhulla S. "Factors that Influenced Uzbekistan's Decision to Pull out of the CSTO: The View from Tashkent." *Eurasia Daily Monitor* 9/136 (2012).
- Sargsyan, Gayane. "Armenia Questions CSTO Role" (2022). Erişim 09.10.2022. <https://iwpr.net/-globalvoices/armenia-questions-csto-role>.
- Shevel, Oxana. "Rusia and Near Abroad." *Great Decisions* (2015): 5-16.
- Sputnik Türkiye. "KGAÖ toplantısında konuşan Putin: Renkli devrimlere müsaade etmeyeceğiz" (2022). Erişim 12.10.2022. sputniknews.com.tr.
- Sultonnazarov, Abakhon. "Interview: Kazakistan in Crisis" (2022). Erişim 14.09.2022. <https://iwpr.net/globalvoices/interview-kazakistan-crisis>.
- Tokatlı, Seda Gözde. "NATO'nun Sistem İçerisindeki Dönüşümü ve Geleceği." *UPA Strategic Affairs* 3/2 (2022): 61-84.
- Tuncel, Turgut Kerem. "Erivan'daki Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Toplantısı." *AVİM* 2016/57 (2016).
- Umarov, Temur. "Are There Any Winners of the War on the Kyrgyz-Tajik Border?" (2021). Erişim 10.10.2022. <https://carnegiemoscow.org/-commentary/84569>.
- Umarov, Temur. "Will Russia's Intervention in Kazakhstan Come at a Price?" (2022). Erişim 20.09.2022. <https://carnegiemoscow.org/commentary-/86298>.
- Weitz, Rivhard. "Assessing the Collective Security Treaty Organization: Capabilities and Vulnerabilities." Monographs, Books, and Publications. Erişim 02.10.2022. <https://press.armywarcollege-edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1389-&context=monographs>.
- Yesevi, Çağla Gül. "Orta Asya'da İş birliği ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği." *İstanbul Kültür Üniversitesi Küresel Eğilimler Serisi* (2013).

